

[RomeinseVondsten.05.001] 1 januari 1841 VERHANDELING over de in Noord-Brabant ontdekte Germaansche Begraafplaatsen. [262] "De Grafheuvel en de daarin gevondene merkwaardigheden mogen in den eersten opslag, het voorkomen van weinige beteekenis hebben, dit vooroordeel zal weldra afgelegd worden, wanneer men tot zijne verbazing ontdekt, dat zulk een op zich weinig beduidend toeval zoo veel stof aanbiedt, om de Schriften der ouden te verstaan, en over de oudste geschiedenis en volksgebruiken zulk een licht verspreidt." Westendorp. Noord-Brabant is rijk in overblijfsels van den voortijd, en bezit vooral nog zeer veel in hare volksbegrippen, volksgebruiken en volksverleveringen, dat voor den oudheidkundige onschatbaar is, en hem tot eene meer grondige kennis kan doen komen van het volk, 't welk de oorlogende Romeinen het eerst leerden kennen en in ruwe trekken afmaalden.

In de voorgaande afleveringen van het *Mengelwerk* hebben wij reeds eenige berigten deswege medegedeeld, en de bijval, welke dezelve bij vele lezers gevonden [263] hebben, moedigt mij aan, om onze overige navorschingen

- 1°. omtrent de goden en dezelve tempels,
- 2°. " de gewijde bosschen,
- 3°. " de heilige boomen,
- 4°. " de heilige bronnen,
- 5°. " de heidensche begraafplaatsen

van tijd tot tijd mede te deelen.

Wij kiezen thans de heidensche begraafplaatsen ter beschouwing, die ontdekt zijn:

- 1°. te Orten bij 's Hertogenbosch,
- 2°. " Alphen in de baronie van Breda,
- 3°. " Mun onder Oss,
- 4°. " Deurne bij Helmond,
- 5°. " Gemonde bij St. Michiels-Gestel,
- 6°. " Genderen (land van Heusden),
- 7°. " Engelen " " "
- 8°. " Tilburg,
- 9°. " Haren bij Megen.

Deze opgaven zullen wij doen vergezeld gaan van die bijzonderheden, welke onze vaders voornamelijk den kennen bij het plechtige tijdstips des verscheidens, en of uit middeleeuwsche oorkonden, of uit de taal, of uit den mond des volks bijeengebragt zijn. De uitvoerigheid dezer verhandeling zal, hopen wij, om de verscheidenheid en nieuwigheid van vele onzer opmerkingen, bij den lezer gereedelijk verschooning vinden.

[273] BEGRAAFPLAATS TE DEURNE.

De begraafplaats uit den heidenschen voortijd, welke in 1837, in de heide 20 minuten van Deurne, ontdekt werd, en waaruit wel 100 urnen gegraven zijn, heeft veel gerucht gemaakt. In het voorjaar van 1840 heb ik mij derwaarts begeven, om met eigene oogen dit kerkhof op te nemen, en na gedaan onderzoek bevonden, dat de berigten, door Dr. Jansen in den *Konst- en Letterbode* (a) geplaatst, allernaauwkeurigst zijn, weshalve wij het zakelijke bericht met de woorden van dezen oudheidkundige zullen overnemen. De heer F. baron van Voorst tot Voorst, ritmeester bij het regiment Huzaren N. 6. te Someren gecantonneerd, vond al jagende in de omstreken van onderscheidene dorpen, zoo ook te Deurne, in de hoogste punten der heide, [274] regelmatige verhevenheden, die hij veronderstelde, dat in vroegere tijden een doel gehad moeten hebben. "Ik dacht", zoo schrijft zijn Hoog wel geboren, wiens woorden wij verder laten volgen, "ik dacht, na den jagdtijd wil ik weten, wat daar in zit; sprak er met den Burgemeester over, die bereidwillig de vergunning tot het opgraven gaf. Met een dertigtal liefhebbers der compagnie, waarbij ik sta, aan het werk gegaan, vonden wij in een paar uren tijds vier urnen, van verschillende gedaanten en grootte, waarvan er drie gebarsten waren, en die met het opheffen uit een vielen. Alle waren, als ook de nadere gevondene, met verbrande menschenbeenderen tot op de helft gevuld. Het aanvulsel is eene compacte zwarte aarde, misschien vroeger asch en houtskool... Wanneer men bij het graven houtskool ontdekte, wan was de urne niet ver af te vinden."

"Zelden vond men menschenbeenderen zonder urnen. Van de menschenbeenderen zijn stukken van schedels, ribben en vooral de ronde hoofden der dij- en opperarmbeenderen nog duidelijk te onderkennen... Ik beschouw dezelve uit de hand gemaakt, ten minste niet zoo als thans gedraaid en slecht gebakken, dat bij het doorbreken der scherven op de kanten te zien is. De kleur is bij eenige als chocolade, bij andere graauwachtig. Twee waren ligt rood en eene scheen ruw verglaasd. daags na mijn begin waren eenige boeren en burgers ook begonnen, om een door den Ritmeester aangeduiden schat te zoeken, en weldra twee honderd boeren bezig, om alles zonder orde of overleg ten onderste boven te keeren. Goede raad kon niet baten. Naderhand werd dit door eenigen begrepen. De aarde heeft een en half spit die vast en bruinheid... welke zij

elders bezit. Dieper [275] spittende bespeurt men weldra dat de grond vroeger (niet?) geroerd is geweest."

70 "De urnen, die in geel zand zitten, zijn gaver, witter en helderder van kleur, dan die in den grond, welke op teelaarde gelijk. Die, welke in den vlakken grond worden aangetroffen, zitten zelfs minder dan een voet diep; in de heuvels 2½ tot 3 voet; de eene urne boven de andere; bij grootere ook wel kleinere, of daarin verborgen, als de kraamvrouw met haar kind. - Ik had de grootste heuvels onderzocht (a), in de veronderstelling, dat dit de graven der voornaamste personen zouden zijn. Wanneer dit 75 niet meer dan een gewoon kerkhof van dien tijd is geweest, dan kunnen dit familiegraven geweest zijn, hetwelk men geneigd is te gelooven, wanneer men de urnen met eenige tusschenruimte boven elkander zag geplaatst; waardoor die bergjes achtereenvolgens die hoogte verkrege, welke door verloop van tijd veel van derzelver hoogte, door regen, droogte en wind moeten hebben verloren. - Op eenige urnen is 80 verbrand metaal gevonden; al zeer gering (echter) in vergelijking van de uitgestrektheid opgeworpen grond, die thans eene woestijn gelijk... Deze begraafplaats wordt door een voetpad op Asten doorsneden, liggende op 20 minuten afstands van Deurne; zij zal op het oog geschat, 150 passen breed, en 500 land 85 zijn... Er zullen ruim een honderdtal urnen gevonden zijn van verschillende gedaante en grootte, waarvan een 2/3 gedeelte beschadigd was, van de grootte eens theekops af tot 100 pd. zwaar. Zij worden van f1 tot f4 verkocht... Ik moet nog bijbrengen, dat niet [276] geheel ver van de begraafplaats eene lange breede sloot bestaat, waarvan het doel niet is te begrijpen, die noch tot vervoer (tenzij aanvoer van drinkwater). noch tot omsluiting, noch grensscheiding kan hebben gediend."

90 Tot zoo ver deelt Dr. Jansen bovenstaande merkwaardige berigten mede met de woorden van den baron van Voorst zelve, getrokken uit eenen brief gedagteekend: *Someren 25 Maart 1837*, die er tot lof van den geëerden ontdekker bijvoegt: "Ziet men uit dit belangrijk bericht, dat de heer van Voorst de eerstewas, die de ontdekking maakte: men zal hem tevens den lof niet kunnen weigeren, dat hij daarbij oordeelkundiger en 95 nauwkeuriger is te werk gegaan, dan men van iemand, die deze soort van nasporing niet tot zijne bijzondere studie maakte, had mogen verwachten; men zal hem erkentelijk zijn, dat hij gelet heeft op bijzonderheden, die bij eene wetenschappelijke beoordeeling niet gemist kunnen worden." Toen ik te Deurne was, werd mij verhaald, dat reeds vóór dertig jaren een 100 schapsherder eene urne met menschen-beenderen gevonden had, doch dat hij die als overblijfsels van eenen manslag beschouwd en, om met de politie in geene aanraking te komen, de zaak stil gehouden en de beenderen met de potscherven weder in den grond gestopt had.

105 Beschouwen wij thans de voorwerpen, welke in deze Germaansche begraafplaats ontdekt zijn. Dezelve zijn van drieërlei aard, als:

- 1° . Een honderdtal urnen.
- 2° . Eenige metalen versierselen.
- 3° . Een drietal verdachte voorwerpen.

110 [277] I. LIJKURNEN.

In het Rijks Museum van oudheden te Leiden worden bewaard:

- 1° . Een gebarsten pot van donker bruine aarde, met verbrande beenderen. Hoog 0,16 el. (zijnde N°, 66a der verzameling van oudheden.)
- 2° . Potje van bruine aarde, met aschachtige aarde. Hoog 0,095 el (N°. C. 74). Dit 115 potje werd gevonden in een
- 3° . Pot van donkerbruine aarde, zijnde tamelijk fijn bewerkt, doch aan den rand geschonden, met verbrande beenderen. Hoog 0,195 el. (N°. 81.)
- 4° . Pot van donkerbruine aarde, aan den rand beschadigd, met verbrande beenderen. Hoog 0,25 el. (N°. 74a). In denzelfden bevond zich een
- 120 5° . Potje van graauwe aarde, tamelijk fijne stof en ruwe bewerking, doch aan ééne zijde geschonden. Hoog 0,04 el. (N°. C. 164.)
- 6° . Pot van donkerbruine aarde; vorm als Fig. 3 der bijgaande plaat, met verbrande menschen beenderen en asch. Hoog 0,24 el. (N°. 82.)
- 7° . Pot van bruine aarde; doch van boven geschonden. Hoog 0,16 el. (N°. 91.)
- 125 8° . Pot van lichtbruine aarde, met één oortje voorzien, en met verbrande beenderen en asch, boven welke eenige fragmenten ruw aardewerk lagen, die oorspronkelijk tot een' schotel van 18 duim middellijn kunnen behoord hebben. Hoog 0,2 el. (N°. 93.)
- 9° . Pot van donkerbruine aarde, aan ééne zijde zeer beschadigd, met verbrande beenderen. Hoog 0,245 el. (N°. 98.) [278]
- 130 10° . Pot van donkerbruine aarde, met verbrande menschen-beenderen. Hoog 0,205 el. (N°. C. 99.)
- 11° . Pot van bruine aarde, met verbrande beenderen. Hoog 0,15 el. (N°. 101.)

12°. Pot van donkerbruine aarde, doch boven ter helft geschonden, met verbrande beenderen. Hoog 0,27 el. (N°. C. 109.)

135 13°. Pot van bruine aarde, waarvan de rand en ooren weggebroken zijn, met vijf ruw ingekrabde lijnen boven den buik, met verbrande beenderen. Hoog 0,16 el. (N°. 119.) De omschrijving dezer 13 lijkurnen is overgenomen uit *Dr. Jansen, de Germaansche en noordsche monumenten van het Museum te Leijden* (Leijden 1840), met opgave der Nummers, waaronder zij in de verzameling voorkomen.

140 Nog hebben wij het genoegen van twee urnen te gewagen, die door den baron van den Bogaerde van ter Brugge aan het Provinciaal Genootschap te 's Hertogenbosch geschonken zijn, en op de Boekerij van dat Genootschap bewaard worden.

1°. Pot van donkerbruine aarde, in den rand eenigzins beschadigd. Hoog 0,16 el. (Zie Fig. 2.) In deze urne werd gevonden een

145 2°. Potje mede van donkerbruine aarde, hetwelk veel geleden heeft. Hoog 0,073 el. (Zie Fig. 4.)

Laat ons thans de geleerde aanmerkingen van den heer Jansen overnemen, zoo als die in den Letterbode voorkomen.

"De bestemming der urnen", zegt hij "is aan geene bedenking onderworpen; zij waren geheel of ten deele met verbrande menschen-beenderen gevuld, boven welke [279] met houtskolen en asch gemengde aarde; het waren dus dooden-urnen, die 't laatste overschot der verbrande lijken bevatteden. Minder bepaald is de bestemming der kleine potjes, die soms, boven op, soms binnen in en soms naast de urnen gevonden worden. Als zeker zal men slechts die voor kinder-urnen houden mogen, bij welks de beendertjes zulks uitwijzen. De ons bekend gewordenen hebben het niet bewezen. Deze "(zijnde vijf stuks door den Heer Jansen onderzocht) "bevatteden eene geele, soms graauw, van asch gemengde aarde, terwijl slechts één en schelfertje been in zich hield. De jongste oudheidkundige ontdekkingen, bij soortgelijke elders ontdekte potjes, hebben aangetoond, dat sommige gediend hebben, om iets tot nut of sieraad des levens in te leggen. Tegen het veelal omhelsd gevoelen, dat zij steeds de asch der kraamkinderen zouden bevatten, strijdt onder andere ook het zeer groot getal van deze, zoo wel te Deurne als elders gevondene bij-potjes."

"Dat de urnen en potjes zeer onderscheiden zjn in grootte, gedaante en uitwenig vertoon, is opgemerkt, en ook aan ons gebleken. De hoogte en wijdte staan niet in evenredige verhouding, maar alle hebben eene wijde opening, die geschikt is tot het inleggen van voorwerpen, en gelijken eene gewone tobbe, terwijl geene enkele kruikvormig is. Zeldzaam schijnen die, thans op het Museum alhier aanwezig, was er slechts eene, gedekt met brokstukken eener groote schaal of tobbe, noch opzettelijk tot bedekking vervaardigd, noch ook op de urne sluitende. Volgens afbeeldingen is er echter eene ontdekt, waarvan het deksel binnen de urne beter sloot, en eene waarbij het over den rand uitstak. Ook [280] hebben slechts weinige één of twee oortjes en nog zeldzamer schijnen die te zijn voorgekomen, die eenige versieringen hadden, eene versiering echter, die naauwelijks dien naam mag verdienen. Bij eene in ons Museum aanwezige bestaat zij in vijf lijnen, die onevenredig onder elkander rondom den rand der urne loopen, en er met een puntig werktuig zijn ingeschrapt, toen de aarde nog week was. Volgens afbeeldingen is er echter ook eene ontdekt bij welke die lijnen regtstandig naast elkander en eene andere, bij welke zij kruislings van malkander om de urne liepen. De kleur der bij onze geziene, is eene gemengde bruine, nu meer in graauw dan in geel of rood spelende, na gelang van de aarde, waaruit zij gevormd zijn, en den graad der warmte tot bakking aangewend. Sommige zijn uitwendig tamelijk glad gestreken of gewreven, doch aan geene heb ik sporen van glazuur of verw kunnen ontdekken. Het meest opmerkenswaardig schijnt de ruwe bewerking. De stof is weinig bereid en gezuiverd; de vorming waarschijnlijk uit de hand, niet op eene schijf geschied; dit althans blijkt duidelijk bij de kleine potjes en de brokstukken van het bovengenoemde deksel. De groote broosheid, die men bij sommige der geschondene potten bespeurt, doet met regt vermoeden, dat zij weinig gebakken, welligt slechts bij het vuur gedroogd zijn; aan welke broosheid het mede is toe te schrijven, dat zoo weinige ongeschonden aan het licht gekomen zijn. Wanneer men dit ruwe en zoo geringe kunstvordering aantoonende karakter van het aardewerk overweegt, kan men niet gelooven, dat dit van hetzelfde volk afkomstig zoude zijn, hetwelk de keurig bewerkte metalen (waarvan straks) vervaardigd heeft. Bij het aardewerk aan Romeinschen [281] arbeid te denken, verbiedt ons eene opzettelijke vergelijking met soortgelijke voorwerpen van Romeinsche afkomst. Het Romeinsche aardewerk, ook het eenvoudigste, ook het in de armste graven ontdekte, vertoonde ons steeds die fiksche bewerking, die evenredige, door geoefende schijfdraaiingen ontstane vormen, die vaste bakking, die bestemde kleuren en juiste versieringen, welke wij bij het onze missen."

II. METALEN VERSIERSELEN.

In het Rijks-Museum te Leiden worden bewaard:

- 200 1°. Beitelkje van koper, met kopergroen bezet. Lang 0,087 el. (N°. 21a.)
2°. Beitelkje van koper, met kopergroen bezet. Lang 0,062 el. (N°. 21b.) Zie Fig. 5.
3°. Beitelkje van koper, met kopergroen bezet; doch de waaijer zeer beschadigd. Lang 0,067 el. (N°. B. 21c.)
- 205 Dr. Jansen geeft in bedenking, of deze beitels geene pottebakkers gereedschappen geweest zijn. Zoo dit waar is, moeten de urnen op de begraafplaatsen zelve gevormd en gebakken zijn, hetwelk niet onmogelijk is. Ik stel mij intusschen de zaak zoo voor, dat destijds een pottebakker zal belast geweest zijn met het maken der urnen, even als thans een kistemaker, of de eene of andere godsdienstige of weldadige inrigting met het maken der lijk-kisten, zoodat de pottenvormer even zoo min zijne beitels, als thans een kistemaker zijne gereedschappen met de kist zal hebben afgeleverd. Daar de
- 210 kennis, die wij van Germaansche begraafplaatsen hebben, nog zoo jong en weinig ontwikkeld is, komt het mij voor, dat de tijd nog niet gekomen is, om het doel en het ge- [282] bruik aan te wijzen der bij lijk-urnen gevonden wordende werktuigen. Beschrijven wij liever naauwkeurig en geven wij juiste afbeeldingen van het gevondene, waardoor de oudheidkundige na ons genoegzamen voorraad verkrijgen zal, om
- 215 door vergelijking van vele gelijkvormige voorwerpen, een juist denkbeeld te geven van het doel en gebruik, als dit bij de kindschheid der Noordsche Archeologie doenlijk is. Het spreekt echter van zelve, dat men verplicht is, om de voorwerpen voorloopig eene benaming te gevn, wil men van dezelve spreken; doch dit geschiede voorwaardelijk, tot dat die ons nader bekend zullen zijn geworden; uit dien hoofde
- 220 billijken wij de benamingen, die de geleerde Jansen aan de te Deurne gevondene voorwerpen geeft, en nemen wij die gaarne over.
- 4°. Lans-spits van koper, met kopergroen bezete, aan het beneden einde van twee gaatjes voorzien, om aan eene schaft bevestigd te worden. Lang 0,115 el. (N°. 36.)
5°. Lans-spits van ijzer, van twee gaatjes voorzien. Lang 0,23 el. (N°. 38.)
225 6°. Twee fragmenten van eenen mantelhaak naar het schijnt, van koper en met kopergroen bezet. (N°. 53a.)
7°. Schijf van spiraalsgewijs gewonden koperdraad, met kopergroen bezet; (fragment van eenen mantelhaak). (N°. 53b.)
8°. Twee fragmenten eener koperen haarnaald, met kopergroen bezet (N°. 53 c.)
230 9°. Fragment van een' spiraalsgewijs gewonden ring naar het schijnt, van koper en met kopergroen bezet. Middellbare dikte 0,006 el. (N°. 56 a.)
10°. Fragment van een' ronden armring (?) van koper, met kopergroen bezet. Dik 0,036 el. (N°. B. 56b.)
[283]
- 235 11°. Fragment van een' armring (?) van koper, met kopergroen bezet. Dik 0,006 el. (N°. 56c.)
12°. Bladvormig werktuig van gegoten koper, met kopergroen bezet, voorzien van eene gesplitste punt en drie kunstige gaatjes en aan de zijden scherp (zie fig. 6). Dr. Jansen gist, dat het misschien eene vorm is tot het bewerken van potten. Lang 0,017
- 240 el (N°. 209*.)
13°. Twee fragmenten koper, met kopergroen bezet, doch door verbranding misvormd; dezelve schijnen het mondstuk eener trompet te hebben uitgemaakt. Oorspronkelijke middellijn van het geheel 0,045 el. (N°. 209a.)
- 245 Behalve deze metalen versierselen is in het Museum te Leiden nog een
14°. Plat ringetje van graauwachtig roode aarde en fijne bewerking; hetzelfde heeft waarschijnlijk als hals- of oorring aan een' anderen ring gehangen. Middellijn 0,013 el; dikte 0,005 el. (N°. B. 58a*.)
- 250 Wij hebben de opgave dezer veertien versierselen, welke in lijkheuvelen te Deurne gevonden zijn, gedaan met de woorden van Dr. Jansen (*Germ. en noordsche monum. van het Museum te Leijden*).
- De meeste dezer voorwerpen had zijn Ed. zeer geleerde reeds in den Letterbode (1838. I. 390) doen kennen, alwaar nog van vier metalen versierselen gemeld wordt. Na deze opgave zegt Jansen:
- 255 "Voor zoo verre wij weten, is het opgenoemde al het metaal, dat uit het groote aantal heuvelen is aan het licht gebracht, en wekte deze zeldzaamheid met regt de bevreesing van den heer van Voorst; zoo verdient het tevens opmerking, dat er geene voorwerpen van edeler metaal, van goud of zilver, en waarschijnlijk ook [284] niet eens van ijzer (a) ontdekt zijn. De bewerking dezer voorwerpen is zeer zorgvuldig en naauwkeurig; zij zijn deels gegoten, deels geslagen en getrokken, en, ofschoon van
- 260 beeldwerk ontbloot, verraden zij eenen zeer gevorderden trap van kunst oefening, en wijzen op een volk, dat op eene aanzienlijke hoogte van beschaving moet hebben gestaan. Neemt men den vorm en de beteekenis in aanmerking, vergelijkt men dezelve met gelijksoortige voorwerpen van stellig Romeinschen oorsprong, zoo ontwaart men de

meest in het oog loopende overeenkomst, eene overeenkomst die ons althans zoo groot
 265 is voorgekomen, dat, zoo wij dezelve tusschen Romeinsche voorwerpen hadden gevonden,
 er geene enkele twijfeling zoude overblijven, dat zij uit eene Romeinsche fabriek
 afkomstig waren."

Dat deze vordering in beschaving - welke Dr. Jansen uit de gevondene voorwerpen
 270 afleidt, bij de in- en ombewoners van Deurne tijdens het heidendom reeds bestaan te
 hebben - werkelijk aldaar bestond, toen de H. Willebrord benevens den H. Lambertus de
 inwoners van Peelland, tot het christendom bekeerde, zal ten klaarste blijken uit
 onze verhandeling: *De H. Willebrord en de H. Lambertus in Noord-Brabant*, uit charters
 en gelijktijdige oorkonden opgemaakt, welke wij in eene volgende aflevering van dit
 Mengelwerk zullen mededeelen.

275 III. VERDACHTE VOORWERPEN.

De baatzucht of minachting, voor al wat den kortzigtigen mensch vreemd is, den
 oudheidkundige steeds tracht te verschalken, heeft men te meermalen, tot mer- [285]
 280 kelijk nadeel der Archeologie, ondervonden, dan dat men te Deurne ook dergelijke
 kunstenarijen niet zou hebben trachten aan te wenden. Toen ik mij in persoon te
 Deurne met nasporingen bezig hield, stond ik aan dezelfde bedriegerij bloot. Men bood
 mij een ijzeren beeldje te koop aan, dat alle blijken droeg, van vroeger tot een heft
 van een mes te hebben gediend. Op mijne vragen kreeg ik zulke ontwijkende antwoorden,
 285 en de verkooper werd zo zeer gedecontinceerd, dat ik hem afwees met eene houding,
 die hem duidelijk deed gevoelen, dat ik hem voor eenen lagen en baatzuchtigen
 bedrieger hield.

In den Letterbode spreekt de heer van Voorst:

1°. van een metalen beeldje, met platte vierkante hoofddekking, zijnde een span lang,
 290 en gekleed als b. v. Erasmus te Rotterdam, met gevouwen handen, waarin duidelijk een
 rozenkrans te onderkennen is. "Zoo dit beeldje werkelijk opgegraven is", schrijft de
 heer van Voorst, "dan is 't denkelijk van lateren datum."

2°. Van eenen sabel of kling. "Maar zoo deze, zegt Dr. Jansen, ook al te Deurne mogt
 opgedolven zijn, gelijk men den heer van Voorst, volgens aan mij gerigte missive, had
 295 verzekerd, behoort zij echter geenszins tot de grafheuvelen; daar zij ons bij
 onderzoek gebleken is van zoo jeugdigen tijd te zijn, dat zij niet eens aan de
 middeleeuwen reikt. Derzelve beeldwerk en verduisterd opschrift geeft de
 overtuiging, dat zij den tijd van Lodewijk XIV niet kan te boven gaan. Klingen uit de
 vorige eeuw, nog geene honderd jaren oud, en uit Amsterdamsche fabrieken, hebben met
 deze Deurnesche de treffendste overeenkomst."

300 [286]

3°. Van eenen ijzeren bout of hamer. "Deszelfs bezitter, de heer P. Guyot te
 Nijmegen, zegt Dr. Jansen, berigtte mij, dat hij het niet der moeite waard geacht
 had, deze ter bezigtiging over te zenden, aangezien hij te kennelijke blijken droeg
 van een' gewone grendel uit zeer jeugdigen tijd te zijn."

305 Wij eindigen deze berigten wegens de Germaansche begraafplaats te Deurne, met den
 wensch, dat de bezitters van daar opgegravene oudheden mogten worden opgewekt, om
 dezelve, tegen behoorlijke schadeloosstelling, af te staan aan het Provinciaal Noord-
 Brabandsch Genootschap te 's Hertogenbosch.

310 31 december 1865 Als aanvulling vinden we nog enkele elders niet genoemde details in
 het boek Noord-Brabants Oudheden (facsimile van 2012):

Met een dertigtal liefhebbers zijner compagnie toog hij naar de heide te *Deurne* en
 had weldra de overtuiging, dat die verhevenheden lijkheuvelen waren. Deze zijn
 315 ongelijk van hoogte, daar eenige slechts 60 duim, en andere 7,60 el hoog waren op
 eenen grooteren of kleineren omtrek naar gelang der hoogte. Er zullen een honderdtal
 urnen gevonden zijn, van de groote eens theekops tot 100 pd. zwaar. [...]

In het voorjaar van 1840 ben ik met wijlen Dr. Niermeijer, later professor te *Leiden*,
 deze heide wezen bezoeken en vond de heuvels nog zóó als toen men ophield met dit
 schatgraven! [...]

320 In het Rijks-Museum te *Leiden* worden dertien urnen en bijpotjes, bij Jhr. Mr. H. de
 Grez te 's Hertogenbosch, vier urnen en bijpotjes (1) en in het kabinet van het
 Noord-Brabantsch Genootschap twee urnen en een bijpotje bewaard.

(1) Onder het afdrukken van dit berigt verplichtte mij de heer de Grez met die goed bewaarde
 325 urnen aan ons kabinet ten geschenke aan te bieden.

1 januari 1841 *Deurne* is een net en welvarend dorp met eene sierlijke kerk en eenen
 fraaijen toren, bij de roomschen in gebruik. Het kasteel te *Deurne* is nog in zijnen
 ouden toestand en een aangenaam verblijf. Schuins tegenover hetzelfde ligt nog een

330 gedeelte van een ander kasteel of huizing, alwaar eenmaal de wieg stond van den
natuurkundigen Joannes Florentius Martinet, die naar de getuigenissen van Uilkens
meer dan iemand heeft bijgedragen, om de natuurlijke historie onder onze landgenooten
te populariseren. Deurne heeft met *Liessel* eene bevolking van 3,256 inwoners, die
335 zich generen met den landbouw en het steken van den peelturf. Te Deurne is in het
jaar 1837 een germaansch kerkhof uit den heidenschen voortijd ontdekt geworden. Men
zeide ons, dat de heer F. baron van Voorst tot Voorst, ridmeester bij het regiment
huzaren, het eerst deze grafheuvels ontdekt heeft. Voor dertig jaren had een
schaapherder wel eene urne met gebrande menschenbeenderen gevonden, doch, daar hij
340 die als het overblijfsel hield van eenen manslag en voor de politie beducht was, had
hij de zaak stil gehouden, en de beenderen met de potscherven weder in den grond
gestopt. De begraafplaats wordt door een voetpad op Asten doorsneden, liggende rondom
in de heide, en 20 minuten van Deurne, hebbende nagenoeg eene lengte van 500 en eene
breedte van 150 passen. Men had ongeveer 100 lijkbussen van allerlei groote
345 uitgegraven. Dit heidensch overblijfsel gaf ons ruime stof, om het eentoonige der
heide te doen vergeten.

26 januari 1841 Bij de afdeeling der Germaansche en Noordsche oudheden, van den
Generaal Majoor Rottiers, aan wiens ijver en zorg het Museum het bezit van zoo vele
Grieksche kunststukken te danken heeft, een bronzen Goden-beeldtje, in den omtrek van
350 Aken gevonden.

Van den heer P. O. P. Guyot, te Nijmegen, eene allerbelangrijkste verzameling van
bronzen en andere voorwerpen bij Deurne, in de provincie Noord-Brabant, opgedoken, en
die voor het grootste gedeelte door den heer Ritmeester Baron van Voorst
bijeengebragt, en aan den heer Guyot afgestaan waren. Door deze aanzienlijke
355 aanwinst, vereenigd met de urnen en andere voorwerpen, waarvan wij in onze vorige
berigten (*Staats-Courant* 1838 en 1839) gewaagden, is het Museum thans in het bezit
gesteld van de voornaamste en zeldzaamste stukken, die bij de ontdekkiug te Deurne
gedaan, voordien dag zijn gekomen, en die, langs verschillende wegen, eindelijk
wederom bij elkander gebragt, een geheel vormen, dat tot de kennis van een der oude
360 volksstammen, die vroeger ons land bewoonden, eene zoo onverwachte als aanzienlijke
bijdrage leveren kan. In den *Konst- en Letterbode* 1838, Mei. pag. 379-395, zijn de
meeste der voorwerpen door den heer Conservator Dr. Janssen, beschreven.

26 januari 1841 [13] Van den heer P. O. P. Guyot, te Nijmegen, eene
365 allerbelangrijkste verzameling van bronzen en andere voorwerpen bij Deurne, in de
provincie Noord-Brabant, opgedolven, en die voor het grootste gedeelte door den
Ritmeester Baron van Voorst bijeengebragt, en aan den heer Guyot afgestaan waren.
[14] is het Museum thans in het bezit gesteld van de voornaamste en zeldzaamste
stukken, die bij de ontdekkiug te Deurne gedaan, voor den dag zijn gekomen, en die,
370 langs verschillende wegen, eindelijk wederom bij elkander.

26 januari 1841 Bij de afdeeling der Germaansche en Noordsche oudheden, van den
Generaal Majoor Rottiers, aan wiens ijver en zorg het Museum het bezit van zoo vele
Grieksche kunststukken te danken heeft, een bronzen Goden-beeldtje, in den omtrek van
375 Aken gevonden.

Van den heer P. O. P. Guyot, te Nijmegen, eene allerbelangrijkste verzameling van
bronzen en andere voorwerpen bij Deurne, in de provincie Noord-Brabant, opgedoken, en
die voor het grootste gedeelte door den heer Ritmeester Baron van Voorst
bijeengebragt, en aan den heer Guyot afgestaan waren. Door deze aanzienlijke
380 aanwinst, vereenigd met de urnen en andere voorwerpen, waarvan wij in onze vorige
berigten (*Staats-Courant* 1838 en 1839) gewaagden, is het Museum thans in het bezit
gesteld van de voornaamste en zeldzaamste stukken, die bij de ontdekkiug te Deurne
gedaan, voordien dag zijn gekomen, en die, langs verschillende wegen, eindelijk
wederom bij elkander gebragt, een geheel vormen, dat tot de kennis van een der oude
385 volksstammen, die vroeger ons land bewoonden, eene zoo onverwachte als aanzienlijke
bijdrage leveren kan. In den *Konst- en Letterbode* 1838, Mei. pag. 379-395, zijn de
meeste der voorwerpen door den heer Conservator Dr. Janssen, beschreven.

1 januari 1842 4.) *De Germaansche en Noordsche Monumenten van het Museum te Leyden,*
390 *kort beschreven door L. J. F. JANSSEN, Conservator bij het Museum van Oudheden te*
Leyden. - Met twee platen. - Te Leyden bij S. en J. Luchtmans, 1840. Gr. Oct. 70
Bladz.

[...] Onder deze vindt men hier als zeldzaam aangeteekend: een plat ringetjes van
grauuwachtige roode aarde uit een' Germaanschen grafheuvel te Deurne;
395 [...] een bladvormig werktuig van gegoten koper, uit een' Germaanschen grafheuvel te

Deurne;

12 januari 1842 [15] Van den heer P. C. G. GUYOT, te Nijmegen, nog een aantal van tien urnen, potjes en schalen, te Deurne in Noord-Brabant gevonden;

400 [16] Van den Heer S. H. van der Noordaa te Dordrecht, nog een drietal kleine voorwerpen in urnen te Deurne gevonden.

20 januari 1843 [17] Van de heer S. H. VAN DER NOORDAA ontvingen wij wederom een mortier van tufsteen, in den omtrek van Deurne gevonden.

1 juli 1845 uit: Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten ...

405 72 Romeinsche koperen braadpan (Sartago), in den zomer van 1845 gevonden in de Peel, drie uren van Cuyk, drie voet onder het moer. Zeer zeldzaam.

Van wege de Provinciale Commissie van Oudheden, die dit gedenkstuk voor 2 gulden kocht.

74 Lijkurnen en bijpotjes van Germaanschen oorsprong, met een catalogus van No. 1-50.

410 [18] No. 1-3 afkomstig van Deurne.

[...]

111 Eene Peelslang in 1851 levend gevangen, in eene flesch op liquor.

Geschenk van den Notaris Rovers, te Asten

415 12 januari 1842 [...] Van den heer P. C. G. GUYOT, te Nijmegen, nog een aantal van tien urnen, potjes en schalen, te Deurne in Noord-Brabant gevonden; benevens zeven andere waarschijnlijk van den omtrek van Hunnebedden in Drenthe afkomstig.

Van den Heer S. H. van der Noordaa te Dordrecht, nog een drietal kleine voorwerpen in urnen te Deurne gevonden. [...]

420 25 februari 1842 M. P. O. P. Guyot à Nymègue d'une collection très-remarquable de bronzes et d'autres objets trouvés près de Deurne dans le Brabant-Septentrional et qui pour la plupart avaient été rassemblés par M. le capitaine baron Van Vorst qui les remis à M. Guyot. Cette importante acquisition jointe aux urnes et autres objets dont il a été rendu compte en 1838 et en 1839, met le Musée en possession des

425 principaux et des plus rares résultats de la fouille près de Deurne. Toutes ces découvertes éparses, réunies maintenant, forment un ensemble qui pourra jeter un grand jour sur la connaissance des anciens peuples qui ont habité jadis notre pays. La plupart de ces objets sont décrits par M. le conservateur Janssen dans le *Konst- en Letterbode* de 1838, pages 370--395.

430 12 juli 1842 Men verneemt, dat in Ruitenbroek op de grenzen dezer provincie voor weinige dagen een honderdtal Romeinsche zilveren munten in het ruwe veen zijn gevonden, gelijksoortig aan die, welke men voor een paar jaar te Ballo, onder de

435 gemeente Rolde, heeft ontdekt. Alle deze gevonden penningen zijn, naar ons verzekerd is, voorzien van borstbeelden van Romeinsche Keizers; van de twee, die wij gezien hebben, heeft de eene het beeld van Vespasianus en op de keerzijde het zinnebeeld van den vrede, de andere het beeld van Trajanus en aan de keerzijde het zinnebeeld der gerechtigheid; dezelve zijn zeer goed bewaard en hebben de grootte de een van een nieuw 10 centstuk, de ander van een nieuw 25 centstuk.

440 15 juli 1842 - On mande de Ruitenbroeck, sur les limites de la province de Drenthe, qu'on y a trouvé dans une tourbière une centaine de pièces de monnaie romaine, pareilles à celles qui ont été découvertes, il y a deux ans, à Ballo, commune de

445 Rolde. Toutes ces pièces sont à l'effigie des empereurs romains; une d'elles porte l'effigie de Vespasien, et sur le revers l'allégorie de *la Paix*; l'autre, à l'effigie de Trajan, a sur le revers l'emblème de *la Justice*. Elles sont très-bien conservées; l'une a la dimension d'une pièce de 10 cents et l'autre celle d'une pièce de 25 cents.

450 4 september 1842 - On écrit de Luxembourg: «On a trouvé une grande quantité de monnaies romaines dans les environs de Dalheim, sur l'emplacement d'un ancien camp romain, connu sous le nom de Puetzel.

»Un laboureur heurta sa charrue conte une tombe; en détachant la pierre, on aperçut, dans le souterrain qu'elle recouvrait, trois urnes remplies de monnaies romaines: deux de ces vases furent cassés, le troisième demeura intact, et 25,000 pièces

455 échurent en partage au gouverneur civil, M. de La Fontaine, qui fit beaucoup de démarches pour les rassembler; le reste de cette immense collection numismatique, 30,000 pièces environ, a été dispersé, parce que l'homme qui les avait trouvées les offrait à tous venans, et les vendit un ou deux sous chacune. Ces monnaies embrassent le laps de temps qui s'est écoulé depuis 284 jusqu'à 351 après Jésus-Christ.

460 11 december 1842 A Wyk, près Duurstede, quelques particuliers pratiquent aussi des

fouilles sur leurs propres terres et en obtiennent de très-bons résultats. Dernièrement, on a trouvé plusieurs objets remarquables, entr'autres 1° une cornaline sur laquelle est gravé un Cupidon, 2° une petite pierre qui a beaucoup d'analogie
465 avec le verre blanc et sur laquelle sont gravés une belle figure nue d'homme, et un trépied avec un vase; 3° trois perles enfilées qui paraissent avoir fait partie d'un grand collier; ces perles sont de la grosseur d'un pois; 4° des pierres de fronde ou des disques de terre cuite, qui portent la marque de quelques lettres, des aiguilles, une pierre de touche en forme de coin, des pierres plates et rondes avec figures et
470 ayant un trou au milieu, et plusieurs objets de corne; 5° plusieurs mâchoires et défenses de sanglier; 6° quelques monnaies romaines et un plus grand nombre de monnaies carlovingiennes.

Non-seulement à Wyk, près Duurstede, mais à Vechten, on trouve tous les jours des ossemens. On a également découvert des monnaies romaines de cuivre. Lundi dernier, on
475 y a trouvé, dans un puits, à la profondeur de 1 aune 5 palmes au-dessous du sol, une vingtaine de petites lampes et deux petites urnes qui probablement auront été vendues à Utrecht.

29 december 1842 Dans la petite ville de Stralen près de Venloo, un cultivateur a
480 trouvé dans son champ, un vase contenant une grande quantité d'anciennes monnaies, évaluées à la somme de 15,000 florins. Ce ne sont pas des monnaies romaines; elles sont d'une époque moins reculée.

20 januari 1843 [17] Van de heer S. H. VAN DER NOORDAA ontvingen wij wederom een
485 mortier van tufsteen, in den omtrek van Deurne gevonden.

19 augustus 1843 [...] Over de oudste Vaderlandsche Schansen bepaaldelijk de Huneschans, aan het Adeler-Meer, door Dr L. J. F. JANSSEN; Ammerzode, door Dr. G. D. J. SCHOTEL, Oudheidkundige ontdekking aangaande den Tempel der *Dea Sandraudiga*, te
490 Zundert in N.-Braband, door P. CUYPERS, te Ginneken, medegedeeld door Dr. L. J. F. JANSSEN;

1 januari 1844 Een merkwaardig stuk werd in 1844 in een moeras van de Peel, niet ver
495 van het gehucht Maris gevonden, en bevindt zich thans in het Leidsch Museum (Cat. ML, alsook Stark, dl. 1876 bl. 7-56; P 1881, 272-274; voorts HKN) Het is een medaillon (afb. 149) van verguld zilver van ruim 21 cm. middellijn, dat in vrij hoog relief een voorstelling vertoont van in het midden een man, die een leeuw worst, daaromheen
500 dierengevechten, o.a. twee dieren, die elkander een runderkop betwisten; in den rand met geciseleerde lijstjes zijn vier gaatjes aangebracht om het medaillon misschien op een schild te hechten; in twee gaatjes zitten nog de nagels met ronde kopjes. Naar den stijl der figuren oordeelt men het stuk van Oost-Europeesche afkomst te zijn. [hierbij behorende opmerking] Dr. H.C. Gallois maakte ons er op opmerkzaam, dat zich in het Cabinet des Médailles te Parijs twee schijven bevinden, waarvan één slechts fragmentarisch bewaard, die sterke overeenkomst vertoonen met het hier besproken
505 exemplaar. Hij wees ons ook op een opstel van Fr. Drexel in het Jahrbuch des Kaiserlich deutschen Archäologischen Instituts, XXX (1915), S. 1 ff., volgens wien deze schijven gemaakt zouden zijn in het begin van de eerste eeuw vóór Christus in de omgeving van de Zwarte Zee, en op de beschouwing van M. Rostovtzeff in zijn boek
510 *Iranians and Greeks* (Oxford, 1922), p. 138 ss. Deze laatste, die in het menschfiguurtje op het Leidsche stuk Hercules ziet, is van meening, dat de schijven tusschen de derde en de eerste eeuw vóór Christus zijn ontstaan in Zuid-Rusland, als het werk van Sarmatische kunstenaars. De drie schijven zijn afgebeeld bij Rostovtzeff t.a.p., de Leidsche en alleen de gaaf bewaarde Parijsche ook bij Drexel.

515 1 januari 1844 **ZILVEREN SIERSCHIJF**

De vergulde zilveren sierschijf van Helden is omstreeks 1844 gevonden bij turfstekers in Helden achter Maris in de Peel, en waarschijnlijk kort na de vondst door de eerste
eigenaar, de heer M. Engels toen burgemeester van Helden, geschonken aan de heer notaris Guillon te Roermond, die met zijn dochter Elisabeth gehuwd was. Het lijkt wel
520 zeker te zijn dat het vondstbericht betrouwbaar is. Een studente heeft onlangs de geschiedenis van de schijf en de archeologische context nagegaan. Dergelijke schijven kunnen als borstschild van paardetuig hebben gediend. Wij moeten aannemen dat de sierschijf oudtijds als offer in het veen is gelegd. Vergelijkbare stukken kennen we vooral uit het mondingsgebied van de Donau, en in Zuid-Rusland, maar ook de
525 bodemplaat van de beroemde ketel van Gundestrup (Denemarken) is sterk verwante. Een ander stuk bevindt zich in de Bibliothèque National te Parijs. Op 9 maart 1718 werd op het eiland Sark een der Kanaaleilanden een depot met 13 van dergelijke

schrijven [i.p.v. schijven!] en enkele andere voorwerpen gevonden, waarvan helaas alleen de overigens zeer fraaie tekeningen bewaard zijn gebleven.

530 De schijven worden gedateerd in de late ijzertijd en liefst in de eerste eeuw vóór Christus. De Westeuropese vondsten mogen we beschouwen als importen uit het Donaugebied.

Drs. L.P. Louwe Kooijmans, conservator van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden. [Dit artikeltje komt uit 'Meijel "Hart van de Peel" vroeger en nu' 8-19 maart 1974]

535 3 januari 1844 * BOXMEER, 31 Dec. Onlangs werden in deze gemeente, bij gelegenheid eener nuttige vergraving of uitdelving van een stuk weiland, toebehoorende aan den Heer MR. Hengst, onderscheidene merkwaardige Romeinsche oudheden gevonden, bestaande in urnen, graflampjes en ander aardewerk van
540 verschillende grootte en witachtig van kleur, als ook eenige koperen munten met de beeldtenissen en namen van Romeinsche keizers. Het land, waarop de vergraving plaats had, is op eene natuurlijke hoogte gelegen, zoodat het door de wateren van de overstromende Maas nooit wordt besproeid, terwijl de omliggende landerijen daardoor
545 bijna jaarlijks onderloopen; welligt is het aan deze eigenschap toe te schrijven, dat de Romeinen die plaats tot eene begraafplaats hebben uitgekozen; dat zij dit trouwens geweest is, wordt door het gevondene duidelijk aangetoond.

Vroeger hoorde men in deze streken weinig of niets van het ontdekken van Romeinsche oudheden en het is aan de onkunde daaromtrent en aan de hebzucht van de arbeiders toe te schrijven, dat men helaas de verbrijzeling te betreuren heeft van eenige
550 voorwerpen, welke voor de liefhebbers zooveel waarde zouden hebben. Thans echter wordt het werk onder het nog van den eigenaar oplettend voortgezet en men hoopt, met behulp van deskundigen later een meer omstandig verslag van het gevondene te geven.

555 4 januari 1844 **En fouillant des terres, appartenant à M. Hengst à Boxmeer,** on a trouvé différens objets d'antiquité romaine, des vases de diverse grandeur tous d'une couleur blanchâtre. On y a également trouvé différentes pièces de monnaie de cuivre, à l'effigie d'empereurs romains.

560 8 februari 1844 **In het Handelsblad van den 3 Januarij dezes jaars komt een berigt voor,** betreffende onderscheidene Romeinsche oudheden.

Dat verslag is hoofdzakelijk op waarheid gegrond: er heeft eene opdelving plaats gehad van zoodanige voorwerpen, als daar vermeld zijn, bij het uitgraven eener weide toebehoorende aan den heer Hr. Hengst, tusschen Boxmeer en Beugen op een kwartier
565 uurs afstand van de Maas gelegen, ter plaatse, waar dat stuk lands van de rivier af, tot aan den weg zich zachtjens verheft, en daarom op die hoogte zeer zelden door het Maaswater bespoeld wordt.

Het reeds gevondene bewijst, dat daar eens een castrum of legerplaats van de Romeinen gestaan heeft; want behalve eene menigte van Urnen met assche (waaronder van
570 aanmerkelijke grootte, doch bij het opdelfen gebroken), lampjes, en ander aardenwerk, alle van antiquen vorm, zijn opmerkelijk vier munten (van brons) van middelbare grootte, waaronder een hetwelk nog zeer duidelijk de beeldtenis vertoont van M. A. Antonius Aug (ustus) Germ (anicus) Sarm (aticus), en een gedenkpenning is, ter gedachtenis eener overwinning door gemelden keizer op de Germanen behaald; want de
575 keerzijde behelst eene wapenbuit met het onderschrift *de Germanis*: en ter regter en linkerzijde leest men eene S. en C. dat is: *Senatus Consulto*; waaruit blijkt dat de munt geslagen is op last van den Senaat. Voorts heeft men in het omschrift leesbaar gevonden. *Cos. III. P.P.* dat is: Consul voor de derde maal en *Pater Patriae*, en voor deze woorden nog *Imperator VI of VII*.

580 Welke stam der Germanen door Marcus Aurelius Antonius (want op dezen keizer doelt genoemde munt) over den Rijn en Maas vervolgd is, laat zich niet met zekerheid bepalen; onwaarschijnlijk evenwel is het niet de Chatten daarvoor te houden, van welk volk zelfs in deze streken nog de herinnering voortleeft in het gehucht Catwijk op 2
585 uren afstands van Boxmeer onder Cuijk aan de Maas gelegen. Trouwens is het bekend dat M. Aurelius ook met dat uitgebreid deel der Germanen heeft gestreden. Wagenaar 1ste deel, 3de boek, pag. 192 en aldaar aangehaald Jul. Capitolinus in het leven van dezen keizer C. 8.

Dit weinige achten wij noodig UEd. te verzoeken in UEd. veel gelezen blad een plaatsje in te ruimen, zoo wel om het berigt in het *Handelsblad* voorkomende nader toe
590 te lichten, als oudheidkenners op te wekken en aan te sporen om het gevondene tot een bijzonder onderwerp hunner studiën te maken, aangezien het ene streek geldt, waarvan de geheele oudheid niet het minste melding maakt.
Boxmeer 25 Januarij 1844. N. N.

- 595 16 oktober 1844 - Men verneemt, dat dezer dage te Tongeren in de nabijheid der collegiale kerk, bij gelegenheid van herbouwing van het huis van zekeren Heer Vroonen, vele Romeinsche overblijfselen gevonden zijn, waaronder kunstig gewerkte voorwerpen en fragmenten van *terra sigillata*. Het merkwaardigste echter was een gemetselde grafkelder, boven welks ingang zich een grafsteen bevond, 0,378 el lang en 600 0,395 el breed, voorzien van het opschr[ift]: *Dis Manibus. || NEPOS. SILVINI. FLIus. || SIBI. ET. VELMADAE. || CANCVSSONIS. FLIae. || VXORI. OBITAE. Vivus Fecit.* Het woord OBITAE reg. 5 voor *mortuae*, komt ook wel op andere grafschriften voor; zie b. v. *Grut*, p. DCXXXI. 5.
- 605 1 januari 1845 Zwaard bij Boord te Cuyk
- 1 januari 1845 **Kaart van den in Nederland, België en en gedeelte der aangrenzende landen gevonden Romeinsche, Germaansche of Gallische oudheden**, door Caspar Jacob Christiaan Reuvens en Conrad Leemans
- 610 **Baarloo** (Hertogd. Limburg) Romm. penn. van Augustus tot op de Antoninussen. Van der Chys, *Tijdschr.* I. 349.
Blerik (Prov. Limburg). Overbll. van gebouwen. Schmidt.
Boxmeer (Prov. N. Braband). Romm. urnen, lampen, penn. enz. Handelsblad, 1844. no. 3788.
Deurne (Prov. N. Braband). Germm. urnen, bronzen voorwerpen. *Mus. v. Oudhh.* Zilveren penning van de Gens Scribonia. *Verzameling v. dr. Hr. v. d. Noordaa te Dordrecht*; Janssen, in den *K. en L. bode* 1838. bll. 375-379, 389-395; Hermans, *Mengelw.* II. 273; Ackersdyck, *Taxandria*, 177.
- 620 **Echt** (H. Limburg). In een turfbroek van 't gehucht de Sleek, eene vuursteen wig. *Mus. van Oudhh.*
Eindhoven (Prov. N. Braband). Penn. van Julia Moesa en Augustus of Tiberius. *Berigt van den Hr. P. Cuypers te Ginneken*. In 1839 een zilveren penning van Q. Metellus. *Berigt van Dr. Hermans.*
- 625 **Haalen** (Prov. Limburg). Tusschen Haalen en Herk urnen. Heylen, 458.
Halen (H. Limburg). Romm. voorwerpen, sporen van Rom. weg. *Berigt van den Hr. C. Guillon.*
Heel (H. Limburg). Beeldwerk, penn. Knippenberg, *Hist. Eccl. Duc. Gelr.* 8; Heylen, 415,450; De Bast, II. S. 83. no. 3. Rom. aardewerk, overbll. van Rom. weg. *Berigt van den Hr. C. Guillon.*
- 630 **Heythuisen** (H. Limburg). Germm. of Gall. grafheuvels met urnen enz. ten O. van het dorp. *Verzamel. van den Hr. C. H. Guillon.*
Horn (H. Limburg). Op den Melenborch, tusschen Halen en Horn, overbll. van Romm. gebouwen, penn., scherven van terra sigillata, en opschr. aan Mars Halamardus en Mercurius Arvernus. Knippenberg, *Hist. Eccl. Duc. Gelr.*; Heylen, 448; Orelli, no. 2002. De opschr. zijn thans in de verzameling van den Hr. Ch. Guillon te Roermond. Sporen van Rom. weg. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
Ittervoort (H. Limburg) Germm. of Gall. urnen en kleine voorwerpen. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
- 640 **Kessel** (H. Limburg). Overbll. van gebouwen. Schmidt. Romm. penningen. Heylen, 416; De Bat, II. S. 83. no. 3.
Kessel (ten N. W. van Goch, Pruissen). Penningen. In het broek de Peel, zilveren plaats waarop Hercules. *Berigt van den Hr. Cl. Guillon.*
Kuik (Prov. N. Braband). Urnen, rood gebakken en ander aardewerk, bronzen beeldjes, wapentuig, ijzerwerk, steenen mortier met stamper, penn. van Constantinus tot op Valentinianus junior. *Berigt van den Hr. van der Noordaa te Dordrecht.* Vele Romm. voorwerpen in de verzameling van Mr. J. J. Nahuys te Utrecht. Beneden de kerk zijn in de Maas, bij laag water, oude tufsteenen fundamenteen ontdekt. *HS. aant. van J.* In de Betouw *berustende bij* Dr. Janssen. Aan den weg van Kuik naar Boxmeer, op het
- 650 zogenaamde Bord of Boord, een zwaard, eene urne en een Rom. penn. van Antoninus Pius gevonden in 1802. *Berigt van Dr. Hermans.* Penningen van Caligula, Hadrianus en Trajanus; de meeste voorwerpen in een stuk land aan de Maas, door de Herv. Gem. aangekocht tot het bouwen eener kerk en begraafplaats. Hermans als boven. Zie ook *Handell. van het N. Brab. Genootsch.* 1841. 176-197.
- 655 **Lieshout** (Prov. N. Braband). Penn. van Gordianus en Otacilla Severa, gev. in 1839; bij het kasteel Croi, in 1844, drie koperen wiggen, waarvan 2 in de verzameling van het N. Brabandsch Genootschap. *Berigt van Dr. Hermans.*
Limbricht (H. Limburg). Steenen kisten, en Romm. penn. *Jahrbb.* III. 83.
Maasniel (H. Limburg). Steenen wiggen, Germ. aardewerk. *Berigt van den Hr. Ch.*

- 660 Guillon.
Meyel (H. Limburg). Vele Germm. graven. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
Mill (bij Kuik, Prov. N. Brabant). Geraamte, met wapenrusting en Rom. medaillon van Valentinianus. *Berigt van den Hr. van der Noordaa te Dordrecht.*
Montfort (H. Limburg). Vier steenen wiggen, eene in het Mus. v. Oudhh. Germ. aardewerk, metalen wapenen. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
665 **Mook** (H. Limburg) Tusschen Mook en Middelaar, eene bronzen kan met versierd handvat; bronzen zeef-lepeltje, stift, speerpunt, balsemfleschje, scherven. *Berigt opget. door den Hoogl. Reuvens.*
Neer (H. Limburg). Germ. aardewerk. *Berigt van den Hr. C. Guillon.*
670 **Neerharen** (Prov. Limburg). Rom. zilveren vaas. Leemans, *Romm. Oudhh. te Maastricht.* 67, 68.
Reuver (gehucht onder Besel, H. Limburg). Germaansche (?) grafheuvels. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
Roermond (H. Limburg). Steenen wig, Germ. of Gall. aardewerk. *Berigt van den Hr. C. Guillon.*
675 **Stamproy** (H. Limburg). Steenen wiggen. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
Swalmen (H. Limburg). In de nabijheid, Rom. weg. Ch. Guillon, K. en Letterb. 1842, nn. 25, 26. Steenen wiggen. *Berigt van den Hr. C. Guillon.*
Tegelen (H. Limburg). Rom. aardewerk. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
680 **Thorn** (H. Limburg). Sporen van Rom. weg. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
Uden (Prov. N. Brabant). Aan het beekje de Leigraaf, een gouden penning van Domitianus, gevonden in 1843. *Berigt van Dr. Hermans.*
Vechel (Prov. N. Brabant). Bij Vechel in de Aa, Romm. penn. *Berigt van den Hr. van der Noordaa te Dordrecht.* Tusschen Dungen en Vechel, in de Aa, Romm. penn., onder
685 anderen van Luc. Ael. Verus en Domitianus. Ackersdijk, *Taxandria*, 173, 174. Penning van de gens Scribonia, in de verzam. van den Her. van der Noordaa te Dordrecht. Een Gall. penn. bij denzelfden. Van der Chys, *Tijdschr.* I. 664.
Vlierden (Prov. N. Brabant). Romm. penn. van Nero. Van der Chys, *Tijdschr.* I. 251; Hermans, *Mengelw.* II. 22.
690 **Vlodrop** (H. Limburg). Vuursteenen wigge. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
Wessum (H. Limburg). Sporen van Ro. weg, Rom. aardewerk. *Berigt van den Hr. Ch. Guillon.*
- 1 januari 1845 en 1 januari 1861 Zeitschrift für Münz-, Siegel- und Wappenkunde
695 Artikel Constantinopolis und Urbs Roma. p. 257.
[...] Obige Meinung des Herrn Soret bestätigt sich durch einen kürzlich in der Nähe von Bittburg, Regierungsbezirk Trier, gemachten Münzfund.
Ein Landmann fand in seinem Felde einen mit einem Schieferstein bedeckten kleinen ächt Römischen Krug, der 402 Kleinerze enthielt, die mit Maximinus Daza beginnen und
700 mit Constantinus II. aufhören. Mein verehrter Freund, der Herr Professor Namur, erwarb den Fund für das hiesige Kabinet; er hat denselben näher beschrieben und wird der betreffende Aufsatz im nächsten Hefte der Revue de la numismatique belge
erscheinen. Es war mir gestattet, den Münzfund einzusehen; er enthielt manche Seltenheiten, z. B. von Komstantin dem Grossen die Umschrift: Soli invicto comiti
705 und den Kaiser links sehend mit Helm, Harnisch und Lanze; dann mehrere Münzen mit dem Prägeort MSL, den auch Sabatier angiebt und den ich Moneta Sacra Londinensis interpretire; auch waren die Inschriften claritas reipublice in mancherlei
Varietäten bei Crispus und Constantinus II nicht selten. Ich glaube indess, dass der Fund weit über das Jahr 326 hinausgehen wird; Konstantin II. war in diesem Jahre
710 zwar erst 10 Jahr alt, doch hatte er schon zahlreiche Siege mit seinem Stiefbruder Crispus, der in diesem Jahre starb, erfochten. Konstantin trägt nur in zwei Exemplaren auf seinem sehr jugendlichen, fast kindliche Kopfe die Lorbeerkrone,
beide Münzen sind in seinem Geburtsorte Arles geschlagen; die Berechtigung, den Lorbeerkranz zu tragen, erhielt er wahrscheinlich schon bei Lebzeit des Crispus.
715 Ganz bestimmt aber überschreitet die jüngste Münze diese Fundes nicht das Jahr 337, in diesem Jahre starb Konstantin der Grosse und Konstantin II. legte den Beinamen junior ab. [...]
Trier. *Elberling.*
- 720 1 juli 1845 Romeinse koperen braadpan, sartago in het veen te Cuyk 72 Romeinsche koperen braadpan (Sartago), in den zomer van 1845 gevonden in de Peel, drie uren van Cuyk, drie voet onder het moer. Zeer zeldzaam.
Van wege de Provinciale Commissie van Oudheden, die dit gedenkstuk voor 2 gulden kocht. [p. 42, 19 juni 1855]
- 725

1 juli 1845 uit: Handelingen van het Provinciaal Genootschap van Kunsten ...

72 Romeinsche koperen braadpan (Sartago), in den zomer van 1845 gevonden in de Peel, drie uren van Cuyk, drie voet onder het moer. Zeer zeldzaam.

730 Van wege de Provinciale Commissie van Oudheden, die dit gedenkstuk voor 2 gulden kocht.

74 Lijkurnen en bijpotjes van Germaanschen oorsprong, met een catalogus van No. 1-50. [18] No. 1-3 afkomstig van Deurne.

[...]

735 111 Eene Peelslang in 1851 levend gevangen, in eene flesch op liquor.

Geschenk van den Notaris Rovers, te Asten

740 9 april 1847 Van den luitenant-kolonel jhr. VAN DER BRUGGHE VAN CROY, eene bronzen zoogenaamde *framea*, van een oortje voorzien, en het fragment van eene tweede dergelijke, beiden niet ver van het kasteel van Croy, in eene weide aan den binnenweg op Helmond gevonden.

745 3 februari 1848 Bij de afdeeling der noordsche en germaansche Monumenten, tot welke klasse ook de overblijfselen gebragt worden van de vroegste bewoners der Midden-europesche landen, noordelijk Azië en Amerika, mogten wij ons in aanzienlijke bijdragen verheugen. Door de voor rekening van den lande door den conservator dr. Jansen in Drenthe ondernomen opgravingen en onderzoekingen, kwam de verzameling in het bezit van eene grafurne met verbrande menschenbeenderen gevuld, en met meer dergelijke beenderen in eenen heuvel te *Ballo*, gemeente Rolde in Drenthe, opgedolven; een wig of zoogenaamden donderbeitel van graauwen granietsteen in dezelfde gemeente gevonden; eene aks of bijl van dezelfde stof vervaardigd en een vuursteenen zaagje 750 (?), dit laatste gevonden in een langwerpige vierkant keldertje van granietsteenen onder eenen heuvel te Emmen, prov. Drenthe, waar ook de bijl werd opgedolven; vuursteenen pijlspitsen, bewerkte stukken graniet, en een aantal glaskraaltjes van verschillende vormen en klemmen uit Borger en Odoorn. Het zaagje mag als zeer zeldzaam beschouwd worden, daar er in de rijke verzameling van noordsche steenen 755 oudheden in het Kopenhaagsche museum tot in 1836 slechts één dergelijk voorhanden en bekend was.

[...]Jhr. G. W. van der Feltz, burgemeester te Epe, provincie Gelderland, stelde, onder voorbehoud van eigendomsregt, een viertal stukken, in die gemeente gevonden, 760 bij het museum in bewaring: een potje of bakje van gebakken aarde, rondom met ingedrukte versiersels voorzien; eene bronzen wig of cateja (?) met een oor, hoedanige er velen in ons vaderland, vooral in Gelderland en Noord-Brabant gevonden zijn; een broche, arm- of polsring en een bronzen haarnaald. Vooral de twee 765 eerstgenoemde voorwerpen onderscheiden zich door hunne uitmuntende bewaring en fraaije bewerking, en getuigen van den invloed der *romeinsche* beschaving en kunst.

1 januari 1849 **Notice SUR QUELQUES DÉBRIS DE CONSTRUCTIONS ROMAINES, CONSERVÉS DANS LA COMMUNE DE HERTEN.**

770 Nous croyons faire plaisir aux amateurs d'antiquités nationales, en signalent à leur attention les restes d'un établissement romain dont, à notre connaissance, aucun écrivain n'a encore fait mention.

Ces débris se rencontrent dans la petite commune de Herten, située sur la rive droite de la Meuse, à une demi-lieue au-dessus de Ruremonde.

775 La planche annexée à cette notice représente une ruine, reste d'une grosse tour, qui, il y a environ soixante-dix ans, se voyait encore presque entière, dans le parc du château de M. le chevalier Petit d'Oudenborgh, au hameau Meerem, dans la commune de Herten.

780 Cette tour, de forme carrée, avait 14 mètres 30 centimètres de côté; l'épaisseur des murs, mesurée sur les fragments qui en restent, était de 3 mètres 65 centimètres. On n'a plus de données bien exactes sur la hauteur de cette construction, les parties supérieures étant depuis plus d'un siècle en état de ruine. Il y a environ 70 ans qu'une partie notable en a été démolie par l'aïeul du propriétaire actuel, circonstance sans doute bien regrettable pour les amateurs des anciens souvenirs de la patrie.

785 La pierre dont se compose la maçonnerie de cette tour est un moëllon de toutes sortes de dimensions, entremêlé de chaînes horizontales d'une pierre plus ou moins appareillée et qui semble d'une nature ocreuse; car en la pulvérisant et la détrempeant dans l'eau, sa lessive fournit une couleur jaune foncée, chaude et tirant sur l'ocre brun.

790 Le mortier semble avoir été une espèce de béton: il est entremêlé de petits galets ou de gravier.

Dans l'intérieur de la tour, à une certaine élévation, s'est trouve un grillage composé de gros barreaux de fer, entièrement oxidés par le temps. Nous supposons qu'un plancher ou carrelage a reposé sur cette espèce de gîtage en formait ainsi l'étage de l'édifice.

795 A peu de distance de cette ruine, dans une prairie communale, se trouve un *tumulus* s'élevant à 7 mètres 50 centimètres au-dessus du niveau uniforme du terrain avoisinant; il décrit avec sa base une circonférence d'environ 140 mètres. Depuis un temps immémorial, ce tumulus est connu sous le nom de *Drusus-berg*, ou montagne de Drusus; il est figure et mentionne sous cette dénomination sur les plus ancienne
800 cartes topographiques de la contrée.

Enfin le troisième objet d'antiquité que renferme la commune de Herten, est la partie inférieure de la tour de son église paroissiale, que les habitants disent avoir jadis fait partie d'un autel de la déesse romaine *Herta*, nom dont serait dérivé celui de la commune.

805 La partie que l'on prétend appartenir à l'époque romaine est carrée, ayant 4 mètres 94 centim. de côté et 10 mètres 3 centim. de hauteur; elle est construite en moëllon et avec du mortier mêlé de galets, comme celui de la première tour dont nous venons de parler.

A ces monuments, la tradition ajoute que du temps de l'occupation romaine, un camp de l'armée de Drusus était établi à Herten, que ce général y est mort et qu'il a été enseveli sous le tumulus qui porte encore son nom.

Après avoir décrit les objets qu'une suite de dix-huit siècles n'a pu soustraire à nos regards, après avoir rapporté la tradition populaire qui s'y rattache, en lui laissant ses naïves erreurs, nous nous permettrons d'examiner quels rapports peuvent
815 avoir ces diverses choses avec les événements du temps et avec les monuments romains conservés ailleurs dans notre pays et les pays voisins.

D'après les historiens de l'antiquité, les expéditions de Néron-Drusus en Germanie, eurent lieu sous l'empereur Octave-Auguste, dans les années 742 et 743 de la fondation de Rome, ou onze et dix ans avant la Naissance de Jésus-Christ, qui est
820 rapportée au 25 décembre de l'année 753.

A cette époque, comme le fait remarquer le comte de Segur dans son *Histoire universelle* (1), tous les peuples civilisés avaient cédé aux armes des Romains; elles ne s'étaient vues arrêtées que par les déserts de l'Éthiopie, par les vastes et brûlants plaines des Parthes, et par les profondes forêts de la Germanie.

825 Cette dernière contrée, située entre le Rhin, le Danube, la Vistule et la mer du Nord, fut dans tous les temps une pépinière de soldats. Ne nom de Germain, qui signifie *guerrier*, annonçait assez qu'ils n'existaient que pour les combats. Ils faisaient consister leur bonheur à vivre libres et à mourir sur un champ de bataille. Trop indépendants pour subir le joug des lois, ils ne connaissaient de règle que leur
830 volonté. Leur croyance religieuse enflammait encore leurs passions guerrières: l'enfer punissait les lâches, le ciel n'était ouvert qu'aux braves.

Depuis l'invasion des Cimbres et des Teutons que défit Marius, ils furent presque toujours en guerre avec les Romains. Souvent vaincus sans être soumis, il voulaient toujours franchir le Rhin.

835 Le plus sanglantes défaites ne purent les faire renoncer à cette soif de conquêtes, qui s'accrut à mesure que la valeur romaine s'affaiblit, et qui les rendit enfin, dans la décadence de l'Empire, maîtres de la Gaule, de l'Espagne, de l'Afrique et de l'Italie.

840 Les peuples nombreux de la Germanie portaient différents noms; mais tous avaient les mêmes mœurs et la même passion pour les armes. Cette hydre à mille têtes résista seule à l'Hercule romain et finit par triompher de lui.

La mort d'Agrippa réveilla leur ardeur et leurs espérances. Les Sicambres, les Usipiens et les Tenchtères surprisent les légions que commandait Lollius sur les bords du Rhin, les mirent en déroute, soulevèrent en leur faveur deux provinces
845 gauloises et dévastèrent celles qui voulaient leur résister.

Drusus marcha contre eux, les battit, passa le Rhin, et dévasta les terres des Frisons et des Cauques.

L'année suivante, il franchit la Lippe, s'empara du pays des Sicambres et poussa les Chérusques jusqu'au Weser.

850 La rigueur de la saison forçant Drusus à se rapprocher du Rhin, les Sicambres coupèrent sa retraite et l'enveloppèrent. Privé de vivres, il se voyait au moment d'être vaincu sans pouvoir combattre, mais les Germains croyant que ses troupes épuisées ne pouvaient leur opposer qu'une faible résistance, l'attaquèrent témérairement; il les punit de leur audace, les enfonça, les mit en fuite et revint
855 dans les Gaules, laissant sur la Lippe des forts et des garnisons destinés à les contenir.

Drusus apprit bientôt que les Germains rassemblaient de nouvelles forces contre lui; il combattit encore les Cattes, les Suèves, les Sicambres, les Chérusques, et porta ses armes victorieuses jusqu'aux rives de l'Elbe. Rome croyait voir revivre en lui ses anciens héros; les Germains redoutaient sa vaillance, ses concitoyens respectaient sa vertu. Libéral dans ses opinions, populaire dans ses mœurs, il ne dissimulait point son désir de rétablir la république; et les amis de la liberté fondaient sur lui leurs légitimes espérances. Une mort prématurée rompit le cours de ses brillantes destinées. D'après Dion, il mourut de maladie pendant sa retraite de l'Elbe au Rhin. Tite-Live, dans les *Epitome*, dit au livre 140, que Drusus seul eut la cuisse cassée de la chute de son cheval et mourut le trentième jour.

Néron-Tibère, frère de Drusus, apprenant sa maladie, s'empressa de se rendre auprès de lui; il quitta son armée, à la tête de laquelle il venait de vaincre les Panoniens, les Daces et les Dalmates, et arriva encore assez à temps pour assister aux derniers moments de son frère.

L'historien romain Annaeus Florus, nous a laissé un récit sommaire des campagnes de Drusus en Germanie. Nous croyons indispensable à notre sujet de transcrire ici le texte de cet auteur (1).

"Quant à la Germanie, plutôt au ciel qu'il (Auguste) eût attaché moins de prix à la vaincre! Elle fut plus honteusement perdue que glorieusement conquise. Mais sachant que Jules-César, son père, avait jeté deux ponts sur le Rhin pour envahir cette contrée, Auguste voulut en faire une province en l'honneur de ce héros; et il y serait parvenu, si les Barbares avaient pu supporter nos vices comme notre domination. Drusus, choisi pour cette conquête, dompta d'abord les Usipètes, parcourut le pays des Tenctères et des Cattes, et, sur un tertre élevé, il dressa un trophée des riches dépouilles des Marcomans.

"Ensuite, il attaqua à la fois toutes ces puissantes nations, les Chérusques, les Suèves et les Sicambres. C'était en brûlant vifs vingt centurions, prélude affreux! qu'ils s'étaient engagés à cette guerre; d'avance et de concert, ils s'étaient partagé le butin, tant ils comptaient sur la victoire. Les Chérusques avaient choisi les chevaux, les Suèves l'or et l'argent, les Sicambres les prisonniers. Mais leur espoir fut confondu: Drusus vainqueur les distribua ou les vendit eux-mêmes, avec leurs chevaux, leur troupeaux et leurs colliers.

"En outre, pour garder ces provinces, il plaça au loin des garnisons et des corps d'observation, sur les bords de la Meuse, de l'Elbe et du Weser; il construisit plus de cinquante forteresses sur le Rhin, des ponts à Bonn et à Gelduba et des flottes pour protéger ces ouvrages. Inconnue jusqu'alors et inaccessible aux Romains, la forêt de Hercynie leur fut ouverte. Enfin une paix si profonde régna dans la Germanie, que les hommes et le pays semblaient changés, et le ciel lui-même devenu plus doux et plus serein. Aussi ce jeune héros y étant mort, ce net fut point par adulation, mais par une juste admiration pour son mérite, que le sénat lui décerna le surnom de la province qu'il avait ajoutée à l'empire, distinction unique jusqu'à lui."

Suétone, autre historien romain, nous a conservé différents détails sur les derniers moments de Drusus, et sur sa sépulture; nous allons les rapporter (1):

"...Il retourna à son expédition, et mourut à son camp d'été, qui en retint le nom de *Camp de malheur*. Son corps fut porté à Rome par les premiers citoyens des municipes et des colonies; là il fut reçu par les décuries des secrétaires de l'état et porté au champ de Mars (2).

Quant à l'armée, elle éleva en son honneur un *tumulus*, autour duquel les soldats devaient, chaque année, s'exercer à la course, tandis que les villes de la Gaule y feraient des sacrifices solennels. Entre autres honneurs, le sénat lui vota un arc de triomphe de marbre, orné de trophées, sur la voie Appienne; il lui décerna aussi le nom de Germanicus, à lui et à sa postérité. On dit qu'il aimait la gloire autant qu'il respectait les lois, en l'on ajoute que, non content de la victoire, il souhaitait des dépouilles opimes, recherchant les chefs des Germains et s'exposant, pour les rencontrer, aux plus grands dangers. Il ne se cachait point, ajoute-t-on, de son projet de rétablir la république sur l'ancien pied, des qu'il en aurait la possibilité. C'est pour cette raison, je pense, que quelques-uns ont osé dire qu'il devint suspect à Auguste, qui le rappela de sa province, et que ce prince, voyant qu'il tardait à exécuter son ordre, s'en défit par le poison. Je rapporte ce bruit uniquement pour ne pas l'omettre, et sans y attacher aucune idée de vérité ou de vraisemblance. On sait combien Auguste aimait Drusus; il le donnait toujours pour cohéritier à ses fils, ainsi qu'il l'annonça lui-même au sénat; après sa mort, il le loua publiquement et pria les Dieux de rendre les Césars semblables à Drusus, et de leur accorder une aussi belle fin. L'on convint de faire graver sur sa tombe des vers de sa composition. Il écrivit aussi, en prose, l'histoire de sa vie. - Drusus avait

eu de la plus jeune Antonia beaucoup d'enfants; mais trois seulement lui survécurent: Germanicus, Livilla et Claude."

925 Émule des Scipion et des Paul-Emile, Drusus ne leur était point inférieur en courage, et il les égalait en amour pour sa patrie; son fils Germanicus hérita de ses talents et de ses vertus; tous deux vécurent trop peu pour la gloire et le bonheur de Rome. Au rapport de Suétone, Drusus fut le premier des généraux romains qui navigua sur l'Océan septentrional; ce fut encore lui qui, par un travail immense et d'un genre
930 nouveau, fit creuser au-delà du Rhin des canaux qui continueront à porter son nom (1). Parmi ceux-ci, on range communément l'Yssel, grand canal qui reçoit les eaux du Rhin au-dessus d'Arnhem et les conduit à la mer. Suivant Tacite, il avait commencé, dans la même localité, la construction d'une grande digue destinée à contenir le Rhin (2).

935 Nous venons de rapporter les principaux événements des campagnes en Germanie de Néron-Drusus, ainsi que les diverses circonstances qui accompagneront sa mort. Au moyen de ces renseignements, nous sommes déjà plus ou moins en état de juger du degré de confiance que nous pouvons accorder aux traditions que nos localités ont conservées de ces événements. Nous allons maintenant rechercher s'il n'existe pas
940 quelques monuments anciens qui offrent de l'analogie avec ceux que nous observons dans la commune de Herten.

Sur la rive gauche de la Meuse, à une demi-lieue au-dessus de Maestricht, se voit encore une tour carrée absolument semblable à celle que nous avons décrite. La place où elle se trouve est nommée *Lichtenberg*, distante seulement de quelques pas de
945 l'ancien château de Castert, que les antiquaires nomment *Castrum Caesaris*. La construction de ces deux monuments est attribuée, comme ceux de Herten, au général romain Drusus.

A deux lieues au-dessous de Ruremonde et encore sur la rive gauche de la Meuse, se voit le château de Kessel, le *Castellum* des Romains (1). N'était-il pas jadis
950 semblable aux tours de Lichtenberg et de Herten?...

La tour, dite de Meurs, à Didam, pas loin de l'Yssel, nommée *Bergh-vrede*, démolie en 1609, était attribuée aux Romains. Elle était composée de pierre de tuf et avait deux étages; en haut était une trappe de fer. Dans le mur était une espèce de cheminée ou
955 soupirail, allant en serpentant de bas en haut. On y trouva un squelette, gisant sur la paille, mais qui à l'approche des maçons tomba en poussière. Autour du squelette se voyaient différents petits vases, des ossements d'oiseaux et d'autres animaux. Une tradition, rapportée par l'historien Tesschenmacher (*Annales Cliviae, Juliae, etc.*), veut que ce fut le corps de Drusus, qui se trouvait dans cette tour (2).

La ville de *Doesburg*, qui dans l'origine se nommait *Droesburg*, doit son origine au
960 fort que Drusus y fit construire (3). Cette circonstance est rappelée dans les vers flamands suivants:

*Danckt hebt, Romeynsche DROES, die aller eerst myn daelen,
Verheft hebt uyt het stoff, en door myn Yssel stroom,
Gevoert een schoone vloot tot aen de Embder paelen,
965 Soo eygen loff wel past, 'k ben oud, en sterck, en vroom (4).*

Les tertres ou *tumulus* étaient chez les Romains les monuments funéraires, sous lesquels ils ensevelissaient les grands capitaines, ou qu'ils érigeaient en leur mémoire.

970 C'est ainsi que nous avons vu, au rapport de Suétone, que l'armée de Drusus, à la mort de ce grand capitaine, lui éleva un *tumulus*, autour duquel les soldats devaient chaque année s'exercer à la course.

D'après Dion Cassius, t. II, livre 5, cap. 2 (1), plusieurs *tumulus* furent érigés sur la rive du Rhin.

975 C'est ainsi que nous voyons encore Germanicus, fils de Drusus, arrive en Germanie, au lieu où six années auparavant, les trois légions romaines commandée par Varus, avaient été massacrées, poser le premier gazon du *tumulus* sous lequel les restes de leurs infortunés compagnons furent ensevelis (2).

A Mayence, il existe aussi un monument de Drusus, très-célèbre parmi les antiquaires.
980 Le long de l'ancienne chaussée romaine, qui conduisait de Bavai à Tongres, on voit plusieurs *tumulus*, qui souvent sont soutenus à l'intérieur par une voûte maçonnée formant un petit caveau.

En 1747, on fit à Koninxheim, près de Tongres, l'excavation d'une de ces éminences; on y déterra une superbe urne, représentant un poisson; elle contenait des ossements
985 et les cendres d'un cadavre brûlé; elle portait cette inscription: *Carine, fil mi rarissime*. - Carinus, mon très-cher fils (3).

De semblables tertres se trouvent à Branchon (endroit traversé par la chaussée qui se dirige de Bavai sur Tongres), à Walhain, à Avernas, à Wasmont, et près de Tirlemont.

990 Dans la commune d'Alphen on voit plus de vingt *tumulus* ou sépultures anciennes, ayant 5, 6 et 7 pieds de hauteur au-dessus du sol et de 150 à 200 pieds de circonférence à la base. Dans les années 1791 et 1792, l'abbé de Tongerlo, G. Hermans, en fit fouiller quelques-uns et y trouva plusieurs urnes remplies de cendres et d'ossements brûlés.

995 Pas loin de s'Heerenbergh, à une lieue d'Emmerich, se trouve encore un *tumulus*, qui porte le nom de *Montverland* (1).

D'après Knippenberg, on a découvert à Heel, situé sur la rive droite de la Meuse, presque en face de Herten, des fragments d'une déesse romaine et plusieurs médailles (2).

1000 Dans la commune de Xanten ont été déterrées les deux médailles frappées en l'honneur de Drusus, et dont on a vu le dessin sur la planche placée en tête de notre notice (3).

1005 Nous y avons encore joint le dessin d'une autre médaille frappée en l'honneur de Drusus, et qui a été découverte à Oedelem, près de Bruges; on lit autour de la tête: *Nero Claudius Drusus Germanicus Imp.* Au revers, Drusus est représenté tenant de la main droite une branche d'olivier ou de laurier; il est assis dans une chaise curule, placée sur différentes dépouilles, enlevées aux ennemis. On a voulu marquer, par cette emblème, les victoires remportées sur les Germains. La légende porte: TI. CLAUDIVS CAESAR AVG. TR. P. EMP. S. C. - Goltzius attribue cette médaille à Tibère; mais les autres antiquaires conviennent assez généralement, que Claude, devenu

1010 empereur, la fit frapper à la gloire de Drusus, son père. C'est ce que l'inscription nous apprend et que Dion Cassius confirme (4).

Nous venons de montrer ce que l'antiquité nous a légué en objets qui nous ont paru avoir quelque rapport avec les monuments de Herten, et l'on sera déjà convaincu de

1015 l'analogie évidente de ces dernier monuments avec d'autres existants dans nos contrées et qui ont été construits par ou pour le grand Drusus. Nous n'avons plus que quelques mots à dire; ils expliqueront peut-être cette partie de la tradition conservée à Herten, qui veut que son nom soit dérive de celui d'une déesse romaine. Il n'existait point à notre connaissance de déesse du nom de *Herta*, mais bien une du nom de *Horta*; au reste, cette légère différence dans l'orthographe ne nous semble

1020 nullement condamner la tradition, car la corruption des noms a été généralement plus forte qu'elle ne le serait dans ce cas-ci; de plus, ce qui semble au contraire appuyer fortement la tradition précitée, c'est que la déesse *Horta* était regardée par les Romains comme celle *qui inspirait aux jeunes gens l'amour de la gloire*. Pouvait-on mieux placer son temple qu près d'un camp, près d'un fort et près d'un

1025 tombeau de Drusus?...

M. J. W.

(1) *Histoire universelle ancienne et moderne*, tom. X, pag. 57 et suiv.

1030 (1) L. ANNAEI FLORI, *Rerum romanarum*, lib. 4. "Germaniam quoque utinam vincere tanti non putasset! Magis turpiter amissa est, quam gloriose acquisita. Sed quatenus sciebat patrem suum Caesarem, bis trajecto ponte Rheno, quaesisse bellum, in illius honorem concupiit facere provinciam. Et factum erat, si Barbari tam vitia nostra, quam imperia, ferre potuissent. Missus in eam provinciam Drusus, primos domuit Usipetes. Inde Tenchteros percucurrit et Cattos. Jam Marcomannorum spoliis insignibus quemdam editum tumulum in tropaei modum excoluit.

1035 Inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevosque et Sicambros pariter aggressus est, qui, XX centurionibus incrementis, hoc velut sacramento sumpserant bellum; adeo certa victoriae spe, ut praedam in antecessum pactione dividerint. Cherusci quos, Sueve aurum et argentum Sicambri captivos elegerant: sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora torques eorum ipsosque praedam divisit et vendidit.

1040 Praeterea in tutelam provinciarum praesidia atque custodias ubique disposuit per *Mosam flumen*, per Albim per Visurgim. Nam per Rheni quidam ripam L amplius castella direxit; Bonnam et Geldubam pontibus junxit, classibus firmavit.

Invisum atque inaccessum in id tempus Hercynium saltum patefecit. Ea denique in Germania pax erat, ut mutati homines, alia terra, coelum ipsum milius molliusque solito videretur. Denique

1045 non per adulationem, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo juvene, ipsi, quod nunquam alias, senatus cognomen ex provincia dedit.

(1) SÜETONIUS. Claudius... atque expeditione repetita, supremum diem morbo obiit in aestivis castris, quae ex eo sceterata sunt appellata. Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum sepultumque est in campo Martio. Ceterum exercitus honorarium ei *tumulum excitavit*, circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Gaaliarumque civitates publice supplicarent. Praeterea senatus, inter alia complura, marmoreum arcum cum tropaeis via Appia decrevit, et Germanici cognomen ipsi posterisque ejus. Fuisse autem creditur non minus gloriosi, quam cicilis animi. Nam ex

1055 hoste super victorias opima quoque spolia captasse, summoque saepius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus: nec dissimulasse unquam, pristinum se reipublicae statum, quandoque posset, restitutum. Unde existimo, nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto,

- 1060 revocatumque ex provincia, et, quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne praetermitterem, retuli, quam quia verum aut verisimile putem; quum Augustus tantopere et vivum dilexerit, ut coherendum semper filiis instituerit, sicut quondam in senatu professus est, et defunctum ita pro concione laudaverit, ut deos precatus sit, similes ei Caesares suos facerent, sibi que tam honestum quandoque exitum darent, quam illi dedissent. Nec contentus elogium tumulo ejus versibus [à?] secompositis exsculpsisse, etiam vitae memoriam prosa oratione somposuit. Ex Antonia minore compures quidem liberos tulit; verum tres omnino
- 1065 reliquit, Germanicum, Livillam, Claudium.
(2) Selon Tite-Live, ce fut par les soins de Néron-Tibère, frère de Drusus, que le corps de celui-ci fut transporté à Rome et enseveli dans le tombeau de C. Julius.
- 1070 (1) Claudius. Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum navigavit: trans Rhenum fossas novi et immensi operis effecit, quae nunc adhuc Drusinae vocantur.
(2) CORNELII TACITI Annalium, lib. 13, no 53. Ne tamen segnem militem attinerent, ille (Paullinus) inchoatum ante tres et sexaginta annos [à?] Druso aggerem coercendo Rheno absolvit.
- 1075 (1) Ptolomé, lib. 2, cap 9.
(2) A. VAN SLICHTENHORST, Geldersche Geschiedenissen, liv. I, p 77.
(3) Idem, liv. I, page 70.
(4) Idem, liv. I, page 116.
- 1080 (1) Germanicique cognomen ei et filiis datum, honorisque statuarum, et arcus triumphales, tumulique honorarii ad Rhenum tributii.
(2) TACIT, Annal. Lib. I.
(3) Mémoires de l'Académie de Bruxelles, tome IV, page 445.
- 1085 (1) A. SLICHTENHORST, liv. I, page 77.
(2) *Historia ecclesiastica Ducatus Gelriae*, fol. 8. - Heel était situe sur une route militaire des Romains, longeant la rive gauche de la Meuse depuis Tongres jusqu'à Nimègue. Les lieux traverses étaient *Atuatuca* [Tongres], *Feresne* [Reckheim], *Catualium* [Heel], *Castellum* [Kessel], *Blariacum* [Blerick], *Cevelum* [Kuyk] et *Neomogum* [Nimègue].
- 1090 On trouve près de Heel les communes ou hameaux de Pol et Panheel; et l'on prétend qu'ils doivent leur nom au culte que du temps des Romains on y rendait à Apollon, Pan et Hélène.
(3) TESCHENMACHER, *Annales Cliviae, Juliae*, etc.
(4) DE BAST, *Recueil d'Antiquités romaines et gauloises*, p. 350.
- 1095 15 april 1849 L'HERCULE MAGUSANUS, EXAMEN CRITIQUE DE LA DISSERTATION INTITULÉE: Gedenkteekens van Hercules Magusanus, eene oudheidkundige bijdrage van C. Leemans. (Extrait de l'Algemeenen Konst en Letterbode)
Zie http://www.jstor.org/stable/41745796?seq=1#page_scan_tab_contents
- 1100 14 december 1849 - Onder de gemeente Haelen, nabij Roermond, is eene plaats, Melenborg geheeten (eene verbastering welligt van Menenborg, een kasteel der Menapiers), liggende langs den ouden Maas, en aan den anderen kant belendende aan den ouden Romeinschen weg, die van Tongeren naar Nijmegen liep. Deze plaats, waarschijnlijk vroeger eene versterkte Romeinsche legerplaats, heeft reeds herhaalde
- 1105 malen de opmerkzaamheid der liefhebbers van oudheden tot zich getrokken. In November jl. heeft dr. *Jansen*, conservator bij het museum te Leyden, er uitgravingen doen verrigten op eene vrij groote schaal, waarbij gevonden zijn: een denarius van *Antoninus Pius*, verscheiden koperen schrijfgriffels, brokken van aardewerk met den naam van den fabrikant, en andere zeldzaamheden. Het onderzoek van dr *Jansen* naar de
- 1110 plaatselijke gesteldheid, heeft hem geleid tot de bepaling der rigting van den ouden Romeinschen weg en van deszelfs vertakkingen op Melenborg. Maandag jl. heeft een landbouwer op dezelfde plaats een afgodsbeeld opgedolven van Anubis, eene Egyptische godheid, in welke men *Mercurius* vereerde onder den vorm van een hond; de vereering derzelve werd te Rome ingevoerd ten tijde der Keizers, even
- 1115 als die van *Isis* en *Senapis*. Dit beeld (thans het eigendom van den Heer *Slangen*, particulier ontvanger te Haelen), is gebeiteld van witachtigen vrij harden steen, en heeft 60 Ned. duim hoogte en 15 duim in doorsnede; het lag 80 à 90 duim diep in den grond.
- 1120 Het is opmerkelijk, dat de hoogte van Melenborg veilig is voor het hoogste Maaswater, en dat de gevonden voorwerpen, als spijkers, beenderen, kalk, net bepleisterd muurwerk, enz., alle bedekt waren met eene laag zandachtige aarde van een Ned. el en meer dikte, hetgeen doet denken dat bebouwde grond allengs hooger wordt.